



СЕКЦІЯ 1 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111:72

ЗАПОЗИЧЕННЯ ТЕРМІНІВ ПІДМОВИ АРХІТЕКТУРИ ТА ЇХ АСИМІЛЯЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Бондаренко О.М., доцент
кафедри теорії та практики перекладу
Запорізький національний технічний університет

Воленко К.В., студентка
Запорізький національний технічний університет

У статті аналізуються запозичення в підмові архітектури з латинської, французької та італійської мов. Автори наводять статистичний аналіз запозичень, простежують зміни, які відбуваються в ході асиміляції запозичень, пояснюють ступень асиміляції іншомовних запозичень в англійській мові з точки зору синхронії та діахронії.

Ключові слова: запозичення, асиміляція, термінологія архітектури, синхронія, діахронія, семантика, морфологія, фонологія.

В статье анализируются заимствования в терминологии архитектуры из латинского, французского, итальянского языков. Авторы делают статистический анализ заимствований, прослеживают изменения, которые происходят в ходе ассимиляции заимствований, объясняют степень ассимиляции заимствований из других языков в английском языке с точки зрения синхронии и диахронии.

Ключевые слова: заимствование, ассимиляция, терминология архитектуры, синхрония, диахрония, семантика, морфология, фонология.

Bondarenko O.M., Volenko K.V. BORROWINGS OF TERMS IN THE FIELD OF ARCHITECTURE AND THEIR ASSIMILATION IN ENGLISH

The paper analyzes borrowings from Latin, French and Italian in English terminology of architecture. The paper draws attention to statistical analysis of borrowings, changes in the process of assimilation. The degree of borrowings assimilation is explained by the authors from the point of synchrony and diachrony.

Key words: borrowing, assimilation, terminology of architecture, synchrony, diachrony, semantics, morphology, phonology.

Постановка проблеми. Запозичення – це органічна складова частина процесу еволюції мови, основне джерело лексичного збагачення. Завдяки запозиченням створюються нові корені, словотворчі елементи і точні терміни, вони також є наслідками змін, що відбуваються в житті людини.

Проведений аналіз у межах цієї теми показав, що в лінгвістиці існують різне ставлення до визначення явищ, що розуміються під терміном «запозичення». Традиційно воно характеризується як перехід, перенесення, переміщення різних елементів однієї мови в іншу мову. За визначенням Реформатського О.О. [5, с. 476], цей термін є не тільки міжмовним процесом (переміщення різних елементів з однієї мови в іншу), але і внутрішньомовним (запозичення всередині однієї мови, наприклад діалектів, професійної

мови, жаргонів у літературну мову і навпаки). Діахронічне вивчення запозичень передбачає встановлення часу появи чужомовного слова в мові-реципієнті, поширення, активізацію його в наступні періоди, дає змогу простежити зв'язок назви з предметом, поняттям і зміни цього зв'язку протягом певного історичного періоду. До діахронії належать також і процеси фонетичної, граматичної і семантичної адаптації. Водночас окремі аспекти вимагають застосування синхронічного методу під час розгляду запозичень: виділення тематичних груп лексики, характеристики семантичного обсягу слів і семантичних відношень всередині цих груп. Д. Будняк поєднує аспекти діахронії та синхронії і визначає лексичне запозичення як тривалий процес, у результаті якого слова та їх структурні елементи однієї мови постійно засвоюються системою іншої



мови на основі мовних, економічних і культурних відносин різних народів [4, с. 12].

Актуальність вивчення запозичень у підмові архітектури пояснюється зростаючою тенденцією проникнення іншомовної лексики у всі шари словникового складу сучасної англійської мови, зокрема підмови архітектури, а також бурхливими суперечками лінгвістів про наслідки цього процесу для самобутності англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Великий внесок у дослідження теоретичних аспектів лексичних запозичень зробили вчені Л. Блумфілд, Л.П. Крисін, Д.С. Лотте, В.П. Секирін, О.В. Суперанська, М.М. Шанський та інші. Завдяки роботам Хмельовського О.М. та Антоновича Є.А. з'явилися словники з дизайну та архітектури, Корнієнко О.П. аналізує іншомовні запозичення в німецькій мові, роботи Дулі О.В. присвячені французьким запозиченням. Але, на нашу думку, дослідження запозичень англійської мови в галузі архітектури не було здійснено в достатньому обсязі.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є вивчення особливостей асиміляції французьких, латинських та італійських запозичень в англійській термінології архітектури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб стати запозиченням, слово, що прийшло з іншої мови, має закріпитися в новій для себе мові, щільно ввійти в його словниковий склад. У випадку запозичення відбувається адаптація слова до фонологічної і морфологічної системи мови, що запозичує [3, с. 24]. Закріплення запозичених слів у мові залежить від різних причин, найбільш важливою з яких є здатність нового слова адекватно виражати нове поняття або відтінок вже відомого поняття.

Вивчення явища запозичення в аспекті синхронії та діахронії показало, що синхронія займається виділенням тематичних груп лексики, характеристикою семантичного обсягу слів та семантичних відносин всередині цих груп, а діахронія передбачає встановлення часу появи чужомовного слова в приймаючій мові, активізацію його вживання в наступні періоди, дає змогу простежити зв'язок назви з предметом, поняттям і зміни цього зв'язку протягом певного історичного періоду, а також дає змогу вивчення процесів фонетичної, граматичної і семантичної адаптації.

Таким чином, процес асиміляції запозичених лексичних одиниць є результатом взаємодії фонетичних, морфологічних і семан-

тичних систем мови-донора і мови-приймача. Ці явища не збігаються в різних мовних системах, тому під час переходу в приймаючу мову іншомовні слова обробляються згідно з її нормами і законами.

За визначенням Ахманової О.С. [2, с. 48], під асиміляцією слід розуміти пристосування одних звуків до інших, що полягає в пристосуванні рекурсії (відступу) попереднього звуку до екскурсії (вступу, початку) подальшого звуку. Процес асиміляції може бути настільки глибоким, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями англійської мови та виявляється лише за допомогою етимологічного аналізу, а ступінь асиміляції залежить від того, наскільки давно відбулося запозичення, чи відбулося воно усним шляхом або письмовим, наскільки вживаним є слово тощо.

Розрізняють три групи запозичень [1, с. 215]: повністю асимільовані, частково асимільовані і варваризми. Зазвичай повністю асимільовані слова цілком відповідають англійській граматичній, фонетичній і орфографічній системам за формоутворенням, вимовою і написанням, є нейтральними стилістично і можуть утворювати похідні або складні слова, тобто бути базою для словотвору [3, с. 21]. Вони сприймаються як суто англійські, а не іноземні слова.

Частково асимільовані слова залишилися іноземними за вимовою, написанням або граматичними формами. Вони поділяються на такі підгрупи [3, с. 27]:

1) слова, які не асимільовані семантично, – позначають побутові, географічні та інші реалії іншого народу;

2) слова, які не асимільовані морфологічно, – зберегли граматичні форми, що не властиві мові, яка запозичує;

3) слова, які не асимільовані фонетично, – не зазнали фонетичних змін відповідно до звукової бази запозичень.

Варваризми, у свою чергу, – це іншомовні слова або вислови, які не стали загальноживаними та повністю не засвоїлися приймаючою мовою. Варваризми не перекладаються, іноді зберігають на письмі графічну передачу вихідної мови [3, с. 30].

У ході цього дослідження було проаналізовано 300 термінів підмови архітектури з класичних мов (грецької та латини), французької та італійської, оскільки їхня частка та вплив на словниковий склад цієї сфери є найбільшими. Під час дослідження виявилися особливості процесу адаптації іншомовних слів до англійської мови. Деяка частина запозичених

слів (24%) змінюється, підкорюючись фонетичним та граматичним правилам англійської мови, для того, щоб полегшити сприйняття мовцями складних за написанням та вимовою іншомовних слів. Інша, більш чисельна група слів (76%), залишає свою зовнішню форму і в такому вигляді входить до складу англійської мови. Чіткої системи, за якою слово адаптується повністю або лише частково, не існує, проте можна спостерігати деякі тенденції щодо пристосування запозичень до норм англійської мови.

Слова французької мови в підмові архітектури в більшості випадків залишають свою зовнішню форму, але є декілька прикладів, де пристосування все ж таки здійснюється:

1) заміна словотворчої морфемі *-ee* на англійську *-y*: *trophee* → *trophy* - *трофей, орнамент у вигляді броні*, *alle'e* → *ally* - *алея*;

2) вилучення з подвоєнь однієї букви: *balconnet* → *balconet* - *огорожа*; *фальшивий балкон у вікна*; *dentille* → *dentil* - *зубчатий орнамент*; *palissade* → *palişade* - *палісад, огорожа, паркан*; *feuillage ornaments* → *foliage ornaments* - *орнамент у вигляді листя*;

3) заміна буквосполучення *-eu* на *-o*: *interieur* → *interior* - *інтер'єр*, *exterieur* → *exterior* - *екстер'єр*; *feuillage ornaments* → *foliage ornaments* - *орнамент у вигляді листя*;

4) наявність французької словотворчої морфемі *-ery*, яка сприймається носіями англійської як одвічна у словах, що позначають монастирі: *puppery* - *жіночий монастир*; *lamasery* - *ламаїстський монастир*; *monastery* - *монастир, лавра*.

Також можна відзначити функціонування двокомпонентних термінологічних сполучень, в яких запозичене з французької мови слово поєднується з одвічним англійським словом. Такі поєднання вказують на асиміляцію запозичень за нормами приймаючої мови [6, с. 37]. Наприклад, *mansard (fr. mansarde) roof (eng.)* - *мансардний дах*; *flying (eng.) buttress (O.Fr. botrez)* - *аркбутан, апрочний контрфорс*; *embrasure (fr.) door (eng.)* - *віконниця (ставні) амбразури*; *lattice (O.Fr. latiz) window* - *вікно з ромбовидними склом*. У ході наших досліджень виявлені не тільки двокомпонентні сполучення, а й трьох- та чотирьохкомпонентні: *straight (eng.) - barrel (fr. baril) vault* - *циліндричний звід*; *leaf (eng.) and foliage (fr. fleuillage) scroll work* - *листяний орнамент*.

Проаналізувавши запозичення з повним ступенем асиміляції, ми можемо говорити про те, що словотвірні морфемі набувають

функцію суфіксу. Слова, які походять з різних мов, утворюють дво- або багатокомпонентні словосполучення, вступають у семантичні і морфологічні відносини. Саме це свідчить про асиміляцію запозиченого слова.

Проте існують слова французького походження, що не змінили свою форму і становлять більш численну групу в підмові архітектури.

Деякі слова мають нехарактерні для англійської мови буквосполучення *eau*: *Beaux Arts* - *Боз-арт (неокласична архітектура)*; *Art Nouveau* - *Ар Нуво (архітектура модерна)*; *trumeau* - *трюмо, простінок*. Асиміляція слів не відбулась, оскільки саме в такому вигляді закріпилось їхнє значення та вірне сприйняття. Заміна іншомовної морфемі на відповідну англійську може сприяти підміні понять та викривленню термінології.

Велика група слів має закінчення *-que* у термінах: *arabesque* - *арабеска (орнамент)*; *Baroque* - *бароко*; *grotesque* - *гротеск*; *Plateresque* - *платереско (іспанський стиль)*; *Romanesque* - *романський стиль*; *antique flat tile* - *антична плоска черепиця*.

Така морфема має значення «виконаний у стилі, схожому на той, що позначено кореневою морфемою» і зберігається незмінною у всіх мовах. У цьому випадку асиміляція не відбувається, тому що підмова архітектури використовується вузьким колом людей і немає потреби пристосовувати до широкого загалу морфему, що позначає приналежність до певного архітектурного стилю.

Наявність словотворчої морфемі *-ette* пояснюється тим, що в англійській мові не існує відповідної словотворчої морфемі, яка позначає зменшення розміру без зміни частини мови, семантичних зв'язків всередині слів або додавання допоміжного слова. Саме тому такі запозичення зберегли свою іншомовну форму: *baguette* - *багет, астрагал*; *colonnnette* - *маленький стовп*; *lunette* - *кругле вікно в даху, тимпан*; *touchette* - *мушет (орнамент)*; *palmette* - *пальмета (орнамент у вигляді пальмового листя)*; *rosette* - *орнамент з трояндою*.

Підмова архітектури насичена термінами з латини, які характеризуються наявністю типових суфіксів:

1) *-us*: *colossus* - *велика статуя*; *oculus* - *кругле вікно*; *porticus* - *портик*; *abacus* - *абака, рахівниця*; *circus* - *кругла площа*;

2) *-um*: *museum* - *музей*; *atrium* - *переднє подвір'я*; *mausoleum* - *мавзолей*; *podium* - *подіум*; *sacellum* - *святилище*; *ciborium* - *циборіум, кивот*;



3) *-ism*: *brutalism* – бруталізм; *constructivism* – конструктивізм; *formalism* – формалізм; *futurism* – футуризм; *modernism* – модернізм.

Можна також виокремити найбільш вживані префікси:

1) *di-* : *distyle* – портик з двома колонами; *diglyph* – диглиф;

2) *in-* : *invert* – зворотна арка, *intaglio* – поглиблений орнамент; *intarsia* – вставка у дерев'яний виріб;

3) *pro-* : *propylon* – монументальна арка; *pronaos* – пронаос (відкрита або закрита прибудова перед входом в храм);

4) *semi-* : *semi-dome* – напів-зведення; *semi-column* – напівколонна.

Проаналізувавши ці групи морфем, можна стверджувати, що деякі суфікси і префікси мають єдине значення в латинській та англійській мовах, наприклад суфікс *-ism* (у підмові архітектури позначає приналежність до якоїсь течії), префікси *di-* (два), *pro-* (рух вперед) та *semi-* (половина чогось) повністю адаптувались в англійській мові і зберегли латинські значення. Тому ці одиниці, які перейшли з латинської, мають прозору семантику та сприяють точності їх розуміння, не призводячи до спотворення терміну. Інші ж, як *-um* (позначає однину) та *in-* (рух всередину) набули англійською мовою додаткових значень.

Говорячи про запозичення з італійської мови, треба зазначити, що вони, так само як і французькі, переважно залишають свою зовнішню форму в підмові архітектури. Проте є декілька випадків, коли слова пристосовуються до англійської, змінюючи свою форму до більш прийняттого звучання:

1) вилучення з подвоєнь однієї букви: *citadella* → *citadel* – цитадель, фортеця; *capella* → *Capella* – капелла; *accollata* → *accolata* – церемонія прийняття у рицарі; *parapetto* → *parapet* – парапет, перила;

2) вилучення голосної в закінченні: *soffita* → *soffit* – софіт, стеля; *arsenale* → *arsenal* – склад зі зброєю; *archivolto* → *archivolt* – архівольт (обрамлення аркового пропізу); *baldachino* → *baldachin* – балдахін; *mannerismo* → *mannerism* – маньєризм (раннє бароко); *pilastro* → *pilaster* – піластр (від колони, що зливається зі стіною); *citadella* → *citadel* – цитадель, фортеця.

Також можна відзначити функціонування двокомпонентних термінологічних сполучень, при яких запозичене з італійської мови слово поєднується з одвічним словом. Такі поєднання вказують на асиміляцію запози-

чень за нормами приймаючої мови: *string cornice* – поясок (архітектурна деталь або елемент кладки); *raking cornice* – фронтонний карниз; *stucco work* – ліпна робота, ліпнина; *stucco wall* – оштукатурена стіна; *blind arcade* – сліпа аркада; *grotto work* – рокайль (орнамент у вигляді раковини); *biforate window* – вікно, розділене центральною колоною на дві рівні апрочні частини. Оскільки мова має системний характер, лексичні одиниці підпорядковуються законам мови-реципієнта.

Інша частина слів зберігає свою форму, яку можна ідентифікувати типовими для цієї мови словотворчими морфемами із закінченням на голосну, непритаманними англійській мові, наприклад *-co*, *-to*, *-zo*, *-la*, *-ia*, *-de*: *fresco* – фреска; *portico* – кружганок, портик; *stucco* – штукатурка; *grotto* – грот, печера, декорована раковинами або каменем; *terrazzo* – терацо (венеціанська мозаїка); *cupola* – купол; *pergola* – пергола (навіс з рослин, що в'ються); *loggia* – лоджія; *arcade* – аркада; *balustrade* – балюстрада, парапет; *facade* – фасад; *torsade* – кручений візерунок або орнамент.

Під фонетичною асиміляцією лексичних запозичень розуміється адаптація звуків мови-донора або зміна наголосу, нехарактерних для фонетичної системи приймаючої мови. Найбільшої фонетичної асиміляції в підмові архітектури зазнають запозичення з французької мови за допомогою таких процесів: 1) переміщення наголосу з останнього складу на перший у таких словах: *colour* – колір; *passage* – пасаж (крита галерея з рядом крамниць); *cottage* – котедж; 2) заміна французького звуку *ж* на англійський *дж*: *cottage* – котедж; *hermitage* – хатина монаха-відлюдника; *passage* – пасаж (крита галерея з рядом крамниць).

Фонетично не асимілюється французьке буквосполучення *ch*, яке читається як *ш*, замість англійської *ч*: *cartouche* – орнамент у вигляді згортку; *chevron molding* – ліпнина зигзагоподібного малюнка; *mouchette* – мушет (орнамент); *chateau* – шато (замок); *cartouche* – картуш (мотив у вигляді напів розгорнутого сувою, згортку).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведений статистичний аналіз лексичних запозичень обсягом 300 лексичних одиниць виявив, що найбільша кількість запозичень відбувається з французької мови (47%) та латинської мови (39%), а найменша – з італійської (14%). Переважання

французьких слів зумовлено тим, що французька є мовою мистецтва і впливає на розвиток інших країн у цих сферах, у той час як латинська – мова науки і літератури – багато віків залишалась панівною та єдиною сприятливою для написання наукових праць, створення нових термінів тощо. Незначна кількість італійських слів пояснюється відносно недавнім для англійської мови початком активного запозичення, лише з епохи Відродження. Більшість іншомовних лексичних одиниць повинні підпорядковуватися граматичним та фонетичним законам та нормам мови-реципієнта. Більший ступінь змін свідчить про більш ґрунтову асиміляцію іншомовного слова в приймаючій мові за умови, якщо подібні зміни не приводять до небажаних наслідків, таких як омонімія термінів або викривлення семантичних зв'язків. Асиміляція запозичень може бути повною, коли фонетична і граматична форми слів повністю відповідають правилам мови, що запозичує та частковою, де зовнішня форма або вимова

мови-донору залишаються. Асиміляція слів як французького, так і італійського походження є складнішою, ніж латинського, адже з моменту запозичення останніх пройшло достатньо часу, тому для носіїв мови іншомовне походження цих слів стало непомітним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М.: Литература на иностранных языках. 1959. 351 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Ком. Книга, 2007. 576 с.
3. Багинская И.Н. К проблеме ассимиляции заимствований. М.: Наука, 2005. 214 с.
4. Будняк Д.В. Полонизмы в современном украинском литературном языке : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.02. Київ, 1991. 56 с.
5. Реформатский А.А. Введения в языковедение: учебник для студ. филол. спец. ВПУЗ. М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, Аспект Пресс, 2004. 518 с.
6. Сарангаева Ж.Н. Роль заимствований в английском языке. Вестник Калмыцкого университета, 2015. № 3(27). С. 22–26.